GRAMMATICA HE/BRAICÆ LINGVÆ.

¶ Grāmatica hebraicę linguę: Que necessaria pueris: Iocunda senibus: Dulcis: & diuinorum Secretorum comes. Vnde Diuus Augustinus de doctrina Christiana libro secundo Contra ignota inquit signa: magnum remedium est linguarum cognitio: & Idcirco latinę linguę homines: quos erudiendos suscepimus: duabus aliis opus habent ad cognitionem diuinarum scripturarum: hebręa: & gręca: vt ad exēplaria præcedentia recurratur: siquā ambiguitatem attulerit latinorum interpretum infinita uarietas. Quāq̄ & hebręa uerba non interpretata sępe inueniamus in libris: Sicut amen / Alleluia / & osanna: & siqua sunt alia: Quorum partim ꝓpter sanctiorem auctoritatem: quāuis interpretari potuissent: seruata est antiquitas: sicut amē / Alleluia / partim uero in aliam linguam transferri nō potuisse dicuntur. Et diuus Hieronymus in epistola ad paulam de alphabeto hebraico. Quid hoc inquit sacratius sacramento? Quid hac sacramenti uoluptate iocundius? Quicibi: Quę mella sunt dulciora: q̄ dei scire prudentiā & in abdita eius intrare.

DIuo Leoni.X. Pontifici Maximo Agathius Guidacer⁹ Clericus ex Calabro oppido Roccha Coragii se hu militer comēdat. Et si mihi arduū diffici leq; uideť pater sanctissime: ac pene dixe rim & temerariū: rē ꝓpe intactā & a ma iorib⁹ nostris circa magis ardua necessa riaq; ꝑpeditis minime susceptam tentare aggrediq;. Amicoꝝ tamen uolūtas q(ūt pleriq; oēs)in hoc tuo fœlicissimo tpe ad uaria linguaꝝ genera propensiores sunt. Deo optio Maximoq; Sacrosanctā Ro manam ecclesiā per manus tuas Innocē tissimas in fines orbis terrę ꝓpagaturo: me cōmouit. Vt ex his q̄ ꝓximis septē annis ex priscorum hebręorum literaꝝ

monumentis: & imprimis ex operibus eruditiſ
ſimorum grāmaticorum Rabi Moiſe & Rabi
Dauid filiorum peritiſſimi Ioſeph Kimhi hi
ſpani: maximis laboribus in hac Alma urbe
Roma: ſub literatiſſimo Rabi Iacob gabbai
Iudęo luſitano didici: luculentam hebraicę lin
guę grāmaticen ad utilitatem & gloriam chri/
ſtianę religionis hominibus noſtris conſcribe/
rem. Et eo ſtudioſius hanc arduam difficileq̧:
ac nouam rem conatus ſum pater ſanctiſſime:
Quia inter cętera literarum ſtudia: quę te aucto
re refloreſcere pulcherrime incipiũt: hebraicas:
ac chaldaicas: arabicaſq̧ literas tuis chriſtianis:
Quibus ſolis diuina noſſe myſteria datum eſt:
admodum utiles neceſſariaſq̧ eſſe cenſes: Ac
proinde decretum ſanctiſſimorum patrum: qđ
nobis ſup hac re ſcriptũ reliquerunt inter alia
obſeruãdũ eſſe decernis. Qua re nihil profecto
in eccleſia dei magis neceſſariũ: nihil Sanctius:
nihil deniq̧ cõmodius: q̃ eam antiquiſſimam:
Sanctamq̧ linguam imprimis excolere/ac iux
ta gręcorum adagium ἀντιπελαργεῖν. Qua
primum noſtra ſalus a prophetis annũciata eſt:
Qua deniq̧ Deus & homo Ieſus Chriſtus loq̧:

& homines in uiam salutis ęternę dirigere di/gnatus est: in qua tot sunt ueritatis Christianę mysteria: quot literę: parum dixi: Immo quot sunt & apices: de qbus Dominus ait: Iota unū: aut unus apex: non præteribit a lege donec omnia fiant. O igitur rem perutilem & sūmo pontifice dignam. Per quam nostrę Christianę religionis aduersarii facile conuincentur: Per quā sacrosancta Romana ecclesia chaldęis iura dabit: Per quam deniq; & gens mahumetica ad christianam sapientiam reduci facile poterit: Quippe qui hebraicam linguam bene nouerit: & chaldaicam & arabicā non ignorabit. Quā quidem ad rem & dominus ipse: qui est sapientia patris nos hortatur: Cū ait: Scrutamini scri/pturas: quia uos putatis in ipsis uitam ęternam habere: & ipsę sunt: quę testimonium perhibēt de me. Quas qdem nō amplius per speculum: Sed facie ad faciem: tuo ac Magni Laurentii medices patris tui beneficio: uisuri sumus pater Sanctissime. A quo nō multis ante ānis lingua gręca (cuius nunc uberrimos conspicimus fructus) in Italia ueluti quędam plāta fundata est: Sua magna in doctissimos utriusq; linguę uiros

liberalitate:munificētiaq;. Sed præcipue in grę
cos: quibus a propriis sedibus pulsis: solus Lau
rentius præsidio salutiq; fuit. Nec id quidem sa
tis Magno Laurentio ad tantę linguę: ne peni/
tus interiret medelam. Sed haud longe post la/
chrymabile grecorum excidium summa cum
diligentia numerosa librorum uolumina: pśertim
sacra: ex tota grecia Colligenda: ac maximis
sumptibus a manibus infidelium rediméda cu
rauit. Ex quibus latinisq; atq; hebraicis: tibi tan
to: ac tāti patris filio Innocétissimo: ac utriusq;
līguę eruditissimo: Studiosisq; oībus bibliothe
cam celeberrimam reliqt. O insignem pietate
uirum: & de Christiana republica benemeritū.
Quāobrē pater Sanctissime (ut ad me redeā)
Negocium & si arduū mihi oīum Christianorum
minimo: & a Christianis parētibus progenito:
Ac proīde & mordaciū hoīnū latratibus (utinā
Iudaicis solum) pene exposito: Illud tamē pro
utilitate & gloria christianę religionis libenter
suscepi: tuo pręsertim cōfisus pręsidio: qui sum
ma uirtute: sūmoq; ingenio: diuinitus eius sum
psisti gubernacula: tuoq; diuino adiutus au/
xilio: Nec nō & Reuerēdissimi Dn̄i Hadriani

tituli Sancti Chrysogoni præsbyteri Cardina lis bathoniensis dignissimi: Qui & de latinis lite ris benemeritus est: in eo pręclaro opere: quod de sermone latino nup edidit: & hebraicis atq; gręcis: ab ineunte ętate magnopere delectatur. Et eo libentius hunc mihi laborem sustuli Di ue Leo: Quia in domino confidimus: q in tuo fœlicissimo tempore: inquo Deus repropitiatus est terrę: Cū diutinę Christianorum cessant cla des: Ac pax & unitas toti ecclesię per te reddita est: omnis lingua confitebitur: quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris Amen.

¶ Hoc est: Pax multa tibi Sacerdos maxime Dei Altissimi: Secūdū ordinē Melchisedek.	שלום רב לך הכהן הגדול לאל עליון על דברתי מלכי צדק

¶ Consecratio hebraicę: Gręcę: latinęq; linguę
In titulo Crucis: hoc est triũphi: Saluatoris no
stri Iesu Christi Dei optimi Maximi.

ישוע נוצרי מלך יהודים

ἰησοῦς ὁ ναζωραῖος ὁ βασιλεὺς τῶν
ἰουδαίων

¶ Iesus Nazarenus Rex Iudęorum.

Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti Secũdum Iſaiam prophetam.

Traductio ad uerbum	Iſaias propheta
Hoc ẽ: Ecce ĩtelligere faciet	הנה ישכיל
ſeruus meus: exaltabitur:	עברי ירום
et eleuabit̃: & ſublimis erit	ונשא וגבה
ualde. Sicut	מאד כאשר
obſtupuerunt ſuper te	שממו עליך
multi: ſic conſumptus	רבים כן משחת
a uiro aſpectus eius:	מאיש מראהו
et ſpecies eius a filiis	ותארו מבני
hominum: Sic aſperget	אדם כן יזה
gẽtes multas: ſuper ipſum	גוים רבים עליו
claudent reges	יקפצו מלכים
os ſuũ: quia quibus	פיהם כי אשר
non anuntiatus eſt ipſis:	לא ספר להם
uiderunt: & qui non	ראו ואשר לא
audiuerũt contẽplati ſunt:	שמעו התבוננו
Quis credidit auditui nr̃o	מי האמין לשמעתינו
et brachiũ domini ſupra	וזרוע יהוה על
quẽ reuelatũ eſt: & aſcẽdit	מי נגלתה ויעל

ſicut uirgultũ an̄ faciẽ eius:	כַּיּוֹנֵק לְפָנָיו
et ſicut radix de terra	וְכַשֹּׁרֶשׁ מֵאֶרֶץ
arida: non ſpecies ipſi	צִיָּה לֹא תֹאַר לוֹ
et nõ decor: & uidimus eũ:	וְלֹא הָדָר וְנִרְאֵהוּ
et non aſpectus:	וְלֹא מַרְאֶה
et deſiderauim⁹ eũ deſpectũ	וְנֶחְמְדֵהוּ נִבְזֶה
et nouiſſimum uirorum:	וַחֲדַל אִישִׁים
Virum dolorum:	אִישׁ מַכְאוֹבוֹת
et ſcientem infirmitatem:	וִידוּעַ חֹלִי
et quaſi abſconditus uultus	וּכְמַסְתֵּר פָּנִים
eius: deſpectus:	מִמֶּנּוּ נִבְזֶה
et non reputauimus eum.	וְלֹא חֲשַׁבְנֻהוּ
Vere langores noſtros ipſe	אָכֵן חֳלָיֵנוּ הוּא
tulit: & dolores noſtros	נָשָׂא וּמַכְאֹבֵינוּ
portauit: Et nos	סְבָלָם וַאֲנַחְנוּ
putauimus eum plagatum:	חֲשַׁבְנֻהוּ נָגוּעַ
Percuſſum a deo	מֻכֵּה אֱלֹהִים
et humiliatum: & ipſe	וּמְעֻנֶּה וְהוּא
dolore affectus eſt	מְחֹלָל
propter iniqtates noſtras:	מִפְּשָׁעֵנוּ
Attritus eſt pp̄ peccata nr̄a.	מְדֻכָּא מֵעֲוֺנֹתֵינוּ
Diſciplina pacis noſtrę	מוּסַר שְׁלוֹמֵנוּ

ſup ipſum: & in liuore eius	עָלָיו וּבַחֲבֻרָתוֹ
ſanati ſumus.	נִרְפָּא לָנוּ
Omnes nos ſicut ouis	כֻּלָּנוּ כַּצֹּאן
errauimus: uir	תָּעִינוּ אִישׁ
ad uiam ſuã reſpeximus.	לְדַרְכּוֹ פָּנִינוּ
Et dominus poſuit	וַיהוָה הִפְגִּיעַ
in ipſo peccatũ oĩum nrm:	בּוֹ אֵת עֲוֹן כֻּלָּנוּ
Oblatus ẽ: & ipſe aſſentiẽs:	נִגַּשׂ וְהוּא נַעֲנֶה
Et non aperuit os ſuum:	וְלֹא יִפְתַּח פִּיו
Sicut agnus ad occiſionẽ	כַּשֶּׂה לַטֶּבַח
ducetur : Et ſicut ouis	יוּבָל וּכְרָחֵל
coram tondente ſe	לִפְנֵי גֹזְזֶיהָ
obmutuit: & non	נֶאֱלָמָה וְלֹא
aperiet os ſuum.	יִפְתַּח פִּיו
de anguſtia & de iudicio	מֵעֹצֶר וּמִמִּשְׁפָּט
ſublatus ẽ : & gnãtionẽ ei⁹	לֻקָּח וְאֶת דּוֹרוֹ
quis enarrabit? Quia	מִי יְשׂוֹחֵחַ כִּי
abſciſus eſt de terra	נִגְזַר מֵאֶרֶץ
uiuentium: propter ſcelus	חַיִּים מִפֶּשַׁע
populi mei plaga	עַמִּי נֶגַע
ipſi. Et dabit ſceleſtos	לָמוֹ וַיִּתֵּן אֶת רְשָׁעִים
ſepulturam ſuã: & diuitem	קִבְרוֹ וְאֶת עָשִׁיר

pro morte ſua:eo ꝙ non	בְמֹתָיו עַל לֹא
iniquitatem fecit:	חָמָס עָשָׂה
et non dolus	וְלֹא מִרְמָה
in ore eius; & domino	בְּפִיו וַיהוָה
placuit conterere ipſum	חָפֵץ דַּכְּאוֹ
infirmitate: ſi poſuerit	הֶחֱלִי אִם תָּשִׂים
ſacrificium animam ſuā:	אָשָׁם נַפְשׁוֹ
uidebit ſemē:& lōgabit dies:	יִרְאֶה זֶרַע יַאֲרִיךְ יָמִים
et cōplacentia domini	וְחֵפֶץ יְהוָה
per manū eius proſperabit:	בְּיָדוֹ יִצְלָח
ex labore aīa eius uidebit	מֵעֲמַל נַפְשׁוֹ יִרְאֶה
ſaturabitur: in ſcientia ſua	יִשְׂבַּע בְּדַעְתּוֹ
iuſtificabit iuſtus ſeruꝰ meꝰ	יַצְדִּיק צַדִּיק עַבְדִּי
multos: & peccata eorum	לָרַבִּים וַעֲוֹנֹתָם
ipſe portabit: propterea	הוּא יִסְבֹּל לָכֵן
diuidam ipſi plurimos:	אֲחַלֶּק לוֹ בָרַבִּים
et fortium diuidet	וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק
ſpolia: pro eo ꝙ effudit	שָׁלָל תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה
ad mortē animam ſuam:	לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ
& cum ſceleratis	וְאֶת פֹּשְׁעִים
annumeratus eſt: & ipſe	נִמְנָה וְהוּא
peccatum multorum	חֵטְא רַבִּים
tulit & pro rebellibꝰ orabit	נָשָׂא וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ

Epistola beati Hieronymi ad paulã urbicam de alphabeto hebręorum.

NVdius tertius cum centesimum octauum decimum psalmum tibi insinuare conarer: & dicerem omnem moralem locum in eo esse cõprehẽsum: & quomodo philosophi solent disputationes suas in physicam: ethicam: logicamq; partiri: ita & eloquia diuina: aut de natura disputare: ut in genesi: & in ecclesiaste: aut de moribus: ut in prouerbiis & in omnibus sparsim libris: aut de logica: pro qua nostri theologicen sibi uendicant: ut in cantico canticorum: & in euangeliis: licet apostolus sępe proponat: assumat: confirmet: atq; concludat: quę propria artis dialeticę sunt: studiosissime perquisisti: quid sibi uelint hebręę literę: quæ in psalmo: quem legebamus uidebantur insertę: respondi Secundum ordinem literarum eum esse compositum: quo uidelicet ex prima litera quæ apud eos uocatur aleph octo uersus inciperet. Rursus ex sequenti beth totidem uersus exordium sumpserint. Ac postea ex gymel idem numerus compleretur: atq; ita usq; ad

thau: quæ apud eos extrema litera est: psalmũ esse conscriptum: & ex singulis quibusq; ele/mentis secundum interpretationem eorum de bere intelligi: quæ sequerentur. Idẽtidem fla/gitasti: ut tibi interpretationes literarum edice/rem singularum Dixi fateor. Et postea sequi/tur/Verum iam complẽdum est: quod petisti: ut sensum uniuscuiusq; elementi interpreta/tio annexa significet: א Aleph doctrina inter/pretatur: ב beth: domus: ג Gimel: plenitudo. ד Daleth tabularum: ה He: ista: ו uau: &: ז Zain: hęc: ח heth: uita: ט Teth: bonum: י Iod: principium: כ Caph: manus: ל Lamed: disci/plinę siue cordis: מ Mem: ex ipsis: נ Nun sem piternum. ס Samech: adiutorium: ע hain: fons siue oculus: פ Phe: os ab ore non ab osse dictũ intellige: ne literarum ambiguitate fallaris: צ Sade iusticię: ק Coph: uocatio: ר Res: capi/tis. ש Sin: dentium. ת Thau: signa: Post inter/pretationem elementorum intelligentię ordo dicẽdus est. Aleph/beth: Gimel: Daleth: prima connexio est: Doctrina domus: plenitudo tabu larũ: q; uidelicet doctrina ecclesię quæ domus:

dei est in librorum reperiatur plenitudine diui norum. Secunda connexio est he:uau: Zain: Ista & hęc uita: Quę enim alia potest esse uita: sine scientia scripturarum: per quas etiam ipse christus agnoscitur: qui est uita credentium. Tertia connexio habet teth: Iod: bonum principium: quia quãuis nunc sciamus uniuersa: quę scripta sunt: tamen ex parte cognoscimus: & ex parte ꝓphetamus: & nũc p speculũ in ęnigmate uidemus: Cũ autẽ meruerimus esse cũ christo: & similes angelis fuerimus: tũc libroꝝ doctrina cessabit: & tũc uidebimus facie ad faciẽ bonum principiũ sicuti est. Quarta cõnexio est: Caph: lamed: manus disciplinę siue cordis: manus intelligũtur in opere: cor & disciplina ĩtelligũtur in sensu: quia nihil facere possumus nisi prius quæ facienda sunt scierimus. Quinta connexio est Mem: nun: Samech: ex ipsis sempiternum adiutorium. Hoc explanatione non indiget. Sed omni luce manifestius est/ex scripturis ęterna subsidia ministrari. Sexta connexio habet/hain/phe/Sade/fons siue oculus oris iusticię. Secundum illud quod in quarto numero exposuimus. Septima connexio est quæ est ex/

trema : & in ipſo quoq; ſeptenario numero ſit myſticus intellectus. Coph/res/Sin/ thau/uocatio capitis: dentium ſigna/per dentes articulata uox promitur: & in his ſignis: ad caput omniũ qui eſt chriſtus peruenitur: per quem uenitur ad regnum ſempiternum Oro te. Quid hoc ſacratius ſacramento? Quid hac ſacramenti uolu ptate iocundius? Qui cibi/quæ mella ſunt dul ciora q̃ dei ſcire prudentiam & in abdita eius intrare: & ſenſum creatoris inſpicere/& ſermones domini dei tui: qui ab huius mundi ſapientibus deridentur plenius diſcere: ſapientia ſpiritali. Habeant ſibi cęteri ſi uelint ſuas opes / uaſe gemāto bibāt/ſerico niteāt/plauſu populi delectētur: & per uarias uoluptates ſuas diuitias uincere nequeāt: Noſtrę diuitię ſint in lege domini meditari die ac nocte: pulſare ianuā nō patentē: panes trinitatis accipere: & ſeculi fluctus domino prȩunte calcare.

τέλος

ℭ Poſt hęc autem (ſi placet) uolue librum a ſiniſtro ad dextrum latus more hebrȩorum.

Hoc eſt

Hoc ē Pr̄ nr̄ q es ī cœlis:	אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם
Sanctificetur nomē tuū.	יִתְקַדֵּשׁ שִׁמְךָ
Adueniat regnum tuū:	יָבֹא מַלְכוּתֶךָ
fiat uolūtas tua: sic̄ ī cœlis	יֵעָשֶׂה רְצוֹנְךָ כְּבַשָּׁמַיִם
& in terra: panē nostrum	גַּם בָּאָרֶץ לַחְמֵינוּ
quotidianum da nobis	הַתְּמִידִי תֶּן לָנוּ
hodie: & demitte nobis	הַיּוֹם וּמְחוֹל לָנוּ׃
debita nostra: sicut nos	אַשְׁמוֹתֵינוּ כַּאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ
dimittimus debitoribus	מוֹחֲלִים לַאֲשֶׁר אָשְׁמוּ
nostris: & ne nos inducas	לָנוּ וְאַל אוֹתָנוּ תָּבִיא
ītētationē: sed libera nos	לְנִסָּיוֹן אֲבָל הַצִּילֵנוּ
amalo amen.	מֵרָעָה אָמֵן

Quotidiana orō hebręorū.

Hoc ē: Audi israel deus:	שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה
deus noster: deus: unus:	אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד
& diliges Dn̄m deū tuū	וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
cum toto corde tuo:	בְּכָל לְבָבְךָ
cum tota anima tua:	וּבְכָל נַפְשְׁךָ
Et cū oībus uiribus tuis	וּבְכָל מְאֹדֶךָ
et erunt uerba ista	וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
et reliqua.	וְכֻלֵּה

in fine dictionis semper affert secum literā he. Ad hęc notandum ꝙ a primo modo excipiun tur nōnulla :in quibus literę eheui proferūtur: & tamen literę duplices raphantur: qualia sunt funiculus uanitatis: & Sinai in sanctitate : & si/ milia. Postremo notatur ꝙ si aliqua dictio post literas eheui inceperit a duabus duplicibus: pu ta a duobus bethim / aut duobus caphim/uel a beth: & phe/ seu a caph & pe / uel caph : & beth/si pría litera duplex fuerit signata per seua licet pręcedat litera eheui semper tamen eadē pría duplex litera dagessabiť : & secūda rapha/ biť: ut patuit per suprascripta exēpla : uidelicet nubes parua sicut palma uiri: & reliqua . Et si euadant aliqua ex hac regula : quæ supra sunt notata . Tertia autem diuisionis pars continet literas simplices: א תִיוֹת פְּשׁוּטוֹת Quę ideo dicuntur simplices: ex quo & si dagessan/ tur: & interdum(& si perq̄ raro)raphantur. nō tamen propterea proprium sonum mutant om nino. quemadmodum literę duplices. & sunt istę uidelicet he/Zain/heth/teth/lamed/mem/ nun/sameth/hain/Zaddi/coph/sin.

¶ Deinde notabis q huiusmodi regula fallit quatuor modis: & primus est cum litera eheui pfertur: quia tunc litera duplex dagessatur: ut patuit per exemplum in latere eius pones: ubi he præcedens literam thau: propter punctum (qd mappik appellant) profertur: & thau dagessatur. Secundus modus est cum sub literis eheui uenit accentus massik id est subdistiguens: quę subdistinctio fit aut ratione הַנְּעִימָה id est cantus: aut ratione הַעֲמָדָה Hoc est stationis & suspensionis sententię: quia tunc begad chephad dagessatur ut patuit per exemplum fecerunt consumationem: & notabis accentus subdistinguetes esse quatuordecim Tertius modus est cum monosyllabica dictio terminata per literam eheui unitur per accentu maccaph cum sequeti iuxta illud cur dirupisti Quartus modus est: cum utraq dictio & finies in eheui: & incipiens a begad chephath penacuitur: & secunda grauatur in fine: tunc litera duplex raphatur ut patuit per exemplu domus pharaonis & benedicentes te benedicti: ubi nota q litera eheui non scribitur sed residet in puncto camez literę chaph: camez enim (ut diximus)

eleuare eleuatus est	גאה גאה
populus iste	עם זו
quem redemisti: quis	גאלת מי
sicut tu magnificus	כמוך נאדר
in sanctitate: gabria	בקדש גדבריא
detabraia / sabecha /	דתבריא סבכא
pesanterin /	פסנתרין
et sapientia:	וחכמה
sicut sapientia	בחכמת
angelorum	אלהין

❡ His sic ad literam expositis breuiter notandum ꝙ prima regula est ꝙ cum sex duplices literę (exclusa litera res) quę non sequitur regulã aliarum quarum memoriale nomen begad chephad adhęrent literis cheui quietis semper raphanẽ iuxta illud & obscuritas וחשך על פני תהום supra facies abissi: ubi nota ꝙ thau litera duplex hoc in loco ex quo pręcedit iod quietum raphatur: & similiter alię duplices literę ut & fuit

uespera & fuit mane ויהי ערב ויהי בקר

et paulo post sequitur ויהי כן

& fuit sic: & alia his similia q̃ plurima.

dagessata licet	דגושה אף על פי
ꝙ est affixa	שהיא סמוכה
literis eheui	לאותיות אהוי
Et est quando erit	והוא כשתהיה
punctata cum seua	נקודה בשבא
sicut iacebimus	כמו נשכבה
in dedecore nostro	בבשתינו
Nubes parua	עב קטנה
sicut palma uiri:	ככף איש
in honorari me	בהכבדי
in pharaone. Non	בפרעה לא
dominabitur ei	ירדנו
cum duritia : Non ne	בפרך הלא
sicut carmis	ככרמיש
calno . Non ne	כלנו הלא
sicut tangere in ipsa.	כנגעת בה
Cinge nunc	אזור נא
sicut uir lumbos tuos.	כגבר חלציך
Et egrediuntur pauci	ויצאו מעטים
ex uniuersali regula	מן הכלל
quę memorauimus	שזכרנו
et sunt quia	והם כי

procul sicut
duplex ar gentum:
et sacrificabis pascha:
et serui tui uenerunt:
et est quando erit
dictio cuius caput eius
begad chephath
cũ accentũ paroxitono:
et si erit cum accentu
infine erit raphe:
sicut benedicentes te
benedicti. Domus
pharaonis: & ueniunt
cum prolatione tria
raphata. funiculus
uanitatis: pacificus
in ipsa. Dñs in ipsis:
Sinai in sanctitate.
et si dimidium
dictionis simile
primę: & ultima
raphe: prima

מֵרָחִיק כְּמוֹ
מִשְׁנֶה כֶסֶף
וְזָבַחְתָּ פֶּסַח
וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ
וְהוּא כְּשֶׁתִּהְיֶה
הַתֵּיבָה שֶׁרֹאשָׁהּ
בְּגַד כְּפַת
בְּטַעַם מִלְעֵיל
וְאִם יִהְיֶה
מִלְרַע הִיא רָפֵי
כְּמוֹ מְבָרְכֶיךָ
בָּרוּךְ בֵּיתָה
פַּרְעֹה וּבָאוּ
בְּמַפִּיק שְׁלֹשָׁה
רַפִּין קַו
תוֹהוּ שָׁלֵיו
בָּהּ יְיָ בָּם
סִינַי בַּקֹּדֶשׁ
וְאִם חֲצִי
הַתֵּיבָה דוֹמָה
לָרִאשׁוֹנָה וְהָאַחֲרוֹנָה
רָפָה הָרִאשׁוֹנָה

athnahta/& in tribus	אתנחתא ובשלשת
libris: qui ſunt pſalteriū:	ספרים הם תהלים
prouerbia: Iob. tarha	משלי איוב הטרחא
quę eſt in principio	אשר היא בראש
dictionis diſtinguens:	תיבה מפסיק
et quæ eſt in medio: ֖	ואשר היא באמצע
non eſt diſtinguens.	איננו מפסיק
et teren hutrin	ותרין חוטרין
quāuis quod eſt	אף על פי שהוא
ex ſono tebir:	מנגינת התביר
non ipſum diſtinguēs:	אנו מפסיק
quod eſt affixum:	שהוא סמוך
ſicut quare facies	כמו למה תעשה
ſic ſeruis tuis:	כה לעבדיך
& ſic tarſa: quāuis	וכן התרסא אף על פי
ꝗ eſt de ſono	שהיא מנגינת
talſa: non eſt	התלשא איננו
diſtinguens: quia	מפסיק לפי
eſt affixum:	שהוא סמוך
Impellens: cur	דחיק מה
dirupiſti: quę	פרשת מה
utilitas, ueniens	בצע אתי

diſtinguens cũ uno	מַפְסִיק בְּאֶחָד
ex accentibus:	מִן הַטְּעָמִים
Accentus qui non	טְעָמִים שֶׁאֵינָם
diſtinguentes	מַפְסִיקִים
ſunt uidelicet	הֵן כְּגוֹן
ſophar hapuch/	שׁוֹפַר הַפּוּךְ
ſophar galgal/	שׁוֹפַר גַּלְגַּל
marich/cadma/	מַאֲרִיךְ קַדְמָא
azla/teren hutrin/	אַזְלָא תְּרֵין חוּטְרִין
luna unius diei/	יָרֵחַ בֶּן יוֹמוֹ
et ſimilia ipſis.	וְכַיּוֹצֵא בָהֶם
et iſti accentus	וְאֵלֶּה הַטְּעָמִים
diſtinguentes	הַמַּפְסִיקִים
Zarca/pazer gadol/	זַרְקָא פָּזֵר גָּדוֹל
carne para/talſa/	קַרְנֵי פָרָה תַּלְשָׁא
et eſt quod	וְהוּא אֲשֶׁר
in̄ principio dictionis	בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה
rabia/tebir/azla/	רְבִיַע תְּבִיר אַזְלָא
ſene geriſin/paſet/	שְׁנֵי גְרִישִׁין פָּשֵׁט
ietib/zacheph	יְתִיב זָקֵף
paruum:zachepl	קָטָן זָקֵף
magnum/tarha	גָּדוֹל טַרְחָא

Hoc est: & septē literę	ושבע אותיות
duplices: fortes	כפולות חזקות
& tenues: & signum earū	ורפות וסמנן
begad chepharath.	בגד כפרת
et sex ex ipsis	והשש מהם
begad chephad:	בגד כפת
quando ueniet una	כשתבא האחת
ex ipsis affixa	מהן סמוכה
literis eheui	לאותיות אהוי
quietis erunt	הנחות יהיו
tenues: & summa	רפות והכלל
omne begad chephath	כל בגד כפת
affixum leiehu	דסמיך ליהו
tenue: pręter	רפי בר
prolatū: & distinguens:	ממפיק ומפסיק
et impellens. & ueniens	ורחיק ואתי
procul. Prolatum:	מרחיק מפיק
in laterę eius	בצרה
pones. Ad me	תשים אלי
uenies. Distinguens	תבא מפסיק
fecerunt consumationē	עשו כלה
& sic: si est	וכן אם הוא

tendum tamen q̀ dages plerūq; ponitur non pro roboranda prolatione literę tantum: sed & pro supplēdo defectu alicuius literę: quę inter/dum & breuitatis & euphonię gratia abiicitur (ut sepe notabimus) & tūc prolatio dagessate literę maxime roboratur: & tale dages appellatur דָּגֵשׁחָזָק dages fortis: interdum uero dages non supplet defectum literę: & tunc eius prolatio nō est adeo fortis: & propterea tūc dages appellaẗ דָּגֵשׁקַל dages lene: qđ quidem dages non ponitur nisi in prima dictionis litera: dages uero qđ supplet defectū abiectę literę pōiẗ in secūda uel deinceps: oportet enim ad hoc q̀ dages fortius efferatur & suppleat sonum attritę literę q̀ pręcedat alia litera: de quo quidem fortiori dages, suis in locis commodius dicemus: nunc uero dicendum est de leniori solo: quod non nisi inter prærscriptas duplices ut plurimum poni/tur literas. quę (ut diximus) necessario aut ra/phantur aut dagessantur: qua de re notanda ui/dentur ea quę scripsit præfatus Rabi Moises Kimhi in suo mahalak ubi inquit.

aut segol quę earum aspiratarum literarum prolationem dilatant & inhiare faciunt. Postremo annotandum q̃ ex literis uocalibus & maioribus punctis fiunt quatuor dipthongi proprię uidelicet.

αυ	ut.	לְפָנָיו	ευ	ut	שְׁלֵיו
ωυ'	ut	אָבִיו	αί	ut	מֵאֵין
& tres in proprię ut			אוֹ אִי אוּ		

Secunda autem diuisionis pars continet septem literas quas appellant.

literas duplices	אוֹתִיּוֹת כְּפוּלוֹת
fortes & tenues	חֲזָקוֹת וְרָפוֹת
& signum earum	וְסִמָּנָן בְּגַד
begad chepharath	כְּפָרַת

Quę ideo dicuntur literę duplices quia duplicem (ut diximus) habent prolationē uidelicet alteram fortem: alteram uero tenuem: quę quidem prolationes per duas oppositas designantur (ut diximus) notas scilicet per punctū dages: qđ est roborandę prolationis signum: & per uirgulam raphe qđ est leuigandę. Aduer/

si uenerit post ipsum	אם יבא אחריו
Vna ex reliquis	אחת משאר
literis erit	האותיות תהיה
punctata cum quacumq;	נקודה באיזו
motione quę fuerit:	תנועה שתהיה
lectio seua	קריאת השבא
declinat ad camez	נוטה לקמץ
paruum uel segol	קטן או סגול

¶ His sic expositis insuper annotandum q; idē seua interdum componitur cum pathah: & sic fit quędam alia motio: quę appellatur חטף פתח interdum uero componitur cum segol & sic fit alia motio quę appellatur. חטף סגול Nota tamē q; huiusmodi motiones non sunt dipthongi (ut quidā arbitrati sunt). Cū seua non additis pathah aut segol quiesceret idest sileret & tantum signaret litteram sub qua scriberetur rapiendam fore cum pręcedenti. Sed quia literę gutturales non modo non rapiuntur cum pręcedenti sicut reliquę omnes: Sed etiam amplificantur in proferendo: propterea cum seua sub eis poni contingit: eidem seua additur pathah:

post ipsum una	אַחֲרָיו אַחַת
ex literis ahah	מֵאוֹתִיּוֹת אֲחֲהַע
lectio eius declinat	קְרִיאָתוֹ נוֹטֶה
ad lectionẽ eius literę:	לִקְרִיאַת אוֹתָהּ הָאוֹת
sicut ficus : lectio eius:	כְּמוֹ תְּאֵנָה קְרִיאָ׳ ת׳
declinat ad sere: ꝑpter	נוֹטֶה לְצֵרֵי מִפְּנֵי
aleph: quę punctatᷓ sere:	הָאָלֶף שֶׁנְּקוּדָה צֵרֵי
cape: lectio eius	קְחִי קְרִיאָתוֹ
declinat ad hirik	נוֹטֶה לְהִירֵק
propter heth:	מִפְּנֵי הַחֵית
quę punctatur hirik:	שֶׁנְּקוּדָה חִירֵק
Et secundus si uenerit	וְהַשֵּׁנִי אִם יָבֹא
post ipsum iod: lectio ei⁹	אַחֲרָיו יוֹד קְרִיאָתוֹ
declinat ad hirik licet	נוֹטֶה לְחִירֵק אַף עַל פִּי
ꝙ erit Iod	שֶׁתִּהְיֶה הַיּוֹד
punctatũ cum una ex	נְקוּדָה בְּאַחַת מִן
motionibus aliis	הַתְּנוּעוֹת הָאֲחֵרוֹת
sicut in manu mulieris	כְּמוֹ בְּיַד אִשָּׁה
motio seua declinat	תְּנוּעַת הַשְּׁבָא נוֹטָה
ad hirik licet	לְחִירֵק אַף עַל פִּי
ꝙ Iod punctata	שֶׁהַיּוֹד נְקוּדָה
cum pathah: & tertius	בְּפַתַּח וְהַשְּׁלִישִׁ

¶ Sed de his hactenus: restat nunc ut dicamus de ancipiti motione seua (si modo motio est dicenda) quam appellamus ancipitem: ex quo plerumq; mouet literam sub qua ponitur (& si perq̃ exiliter) (interdum uero nihil penitus mouet: Sed quiescit: hoc est silet: Nonnũq̃ uero transit in alias consequentes motiones: Aucto/re eodem prefato Moyse kimhi qui loquens de seua sic inquit.

¶ Hoc est: & seua post	השבא שאחר
motionẽ magnã mouet̃	תנועה גדולה כנ
Semper & post	לעולם ונ א זר
motionem paruã quiescit.	תנועה קטנה נח
Et quando erunt due	וכשיהיו שני
seuain simul: sicut	שבאין כאחד כמו
audient: discent:	ישמעו ילמדו
primum quietum:	הראשון נח
& secundum mouetur.	השני נע
et seua lectio eius	השבא קריאתו
ad tres modos:	על שלשה פנים
primus si uenerit	האחת אם יבא

Hoc ẽ: masculũ & fœminã	זָכָר וּנְקֵבָה
creauit eos.	בָּרָא אֹתָם
zebulun & beniamin:	זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן

Et alia consimilia complura.

¶ Postremo annotãdũ ꝙ p̃scriptę tres l·terę uocales: uidelicet aleph/uau/Iod/nec nõ & litera/ he/in fine dictiõis cũ pũctãtur nõ residẽt in spiritus prolatione (ut dictũ est superius) sed ꝓlatę in propriis instrumentis transeunt in consonantes: sola est tamẽ litera aleph: quæ adminiculo punctoꝝ omnes induens spiritus uarietates nũq̃ desinit esse uocalis.

¶ Ad hęc ẽt scito: ꝙ post	עַל אֵלֶּה דַּע כִּי אַחַר
motiones magnas non	הַתְּנוּעוֹת הַגְּדוֹלוֹת לֹא
uenit dages: nisi ꝓduxeris	בָּא דָגֵשׁ אֶלָּא אִם תַּאֲרִיךְ
motionem inuenitur	הַתְּנוּעָה שֶׁתִּמְצָא
post ipsam qescens: sicut	אַחֲרֶיהָ נָח כְּמוֹ
mare: quare: ibi:	יָמָּה לָמָּה שָׁמָּה
obsecro:	אָנָּא

quæ appellatur נח hoc est quiescẽs. Itẽ post eas dem breues motiones sępissime sequitur seua נח id est quiescens: & non prolatum qđ tamẽ signat literam sub qua ponitur esse rapiendam cũ pręcedenti (ut notabimus infra) Ad hęc no ta ꝙ (& si diximus supra) uau surek efficere lõ gam uocalem / u / aduertẽdũ tamẽ: ꝙ idem uau surek in principio dictionum non habetur pro lõga uocali: sed pro motione seua: unde oritur: per regulam quæ est: ꝙ quotienscũq; / uau / con iunctiua particula componitur cum dictione: quę sub prima eius litera signat̃ per seua: Aut cum eadem litera uau componitur cum dictio ne quę incipit a literis eius prolatiõis: uidelicet a literis bumaph: tunc idem uau non signatur per seua: sicut in principio aliaꝝ dictionum (ut plurimum punctari consueuit) sed conuertit. Idem seua in surek: qđ fit ne duobus seuain consequentibus sese in principio dictionis: ne cesse sit alterum seua rapi supra alterum: quod factum nusꝗ̃ reperitur. Aut ne duabus eiusdem instrumenti literis simul prolatis cacophonia cõmittatur: quarum quidem cõuersionum exẽ pla sunt hęc uidelicet.

buntur & nō proferunt in aliquo prędictorum quinq; instrumentorum: sed resident tātum infla tu: seu spiritu proferētis: vt dictum est superius. Deinde notatur q̄ post magnas motiones semper uenit quiescens abscōditum: & post motiones paruas semper uenit quiescēs apparens: pro quorum uerborum intelligentia: notandum q̄ post pręscripta quinq; principaliora pūnctorū genera: ut plurimum sequuntur literę uocales quiescentes absconditę: hoc est sincopatę: post camez enim semper uenit aleph quiescens scriptum aut sincopatū: aut litera he in fine dictionis: post sere Iod: & post holem uau: Nota tamen q̄ surek nūq̄ scribitur sine litera uau: cum quā facit longam uocalem/u/ & punctus hirik præsente litera Iod: facit longam uocalem/i/ab sente uero: efficit/i/breuem. Deinde annotandū q̄ post paruas motiones econuerso semper sequtur quiescens apparens hoc est perceptum & prolatum: uidelicet litera consonans: quæ interdū & ipsa sicut & prescriptę literę uocales: quiescit per sincopam: & eius sincopatio percipitur per punctum dages: qđ notatur in sequenti litera: qđ quidem dages uenit loco quiescentis literę:

❡Hoc est: scito ꝙ q̄tuor	דַע כִּי אַרְבַּע
literę uocatę sunt	אוֹתִיּוֹת נִקְרְאוּ
literę flatus	אוֹתִיּוֹת הַנְּשִׁימָה
quia sunt interdum	כִּי הֵן פְּעָמִים
literę quietę:	אוֹתִיּוֹת נָחוֹת
Et non proferes eas	וְלֹא תּוֹצִיאֵם
in aliqua prolationũ.	בְּאַחַת הַמּוֹצָאוֹת
et signũ eaꝝ eheui: & scito:	וְסִמָּנָן אֶהֱוִי וְדַע
ꝙ eui ex ipsis quietę: tum	כִּי אֱוִי מֵהֶן נָחוֹת
in medio dictionis: tum	בְּאֶמְצַע הַתֵּיבָה בֵּין
in fine: & he ipsa quieta	בְּסוֹף וְהַהֵא הִיא נָחָה
in fine dictionis tantum.	בְּסוֹף הַתֵּיבָה בִּלְבַד
Ad hęc etiã scito: ꝙ post	עַל אֵלֶּה אַף דַע כִּי אַחַר
motionem magnã uenit	תְּנוּעָה גְּדוֹלָה בָּא
quiescens absconditũ.	נַח נִסְתָּר
Et post motionem	וְאַחַר תְּנוּעָה
paruã quiescẽs apparẽs.	קְטַנָּה נַח נִרְאֶה

❡His sic iuxta literam expositis: breuiter notã dum ꝙ sunt quatuor hebraicę literę: quarum memoriale nomẽ eheui: quę sępe numero scri

quę cōbinantur sic: beth pathah: ba: beth segol: be: beth hirik: bi; beth hateph camez: bo: beth kibuz: bu: hinc etiam notanda sunt nomina: & figurę minoꝝ motionum: quę sunt videlicet.

Hoc est: pathah magnū: פַּתַח גָּדוֹל ־
segol: vel pathah paruū: סֶגּוֹל ֶ אוֹ פַּתַח קָטָן ֶ
hirik: hateph camez: חִירֶק ִ חֲטֵף קָמֶץ ֳ
tria puncta: vel שָׁלשׁ נְקוּדוֹת ֻ אוֹ
collectio labiorum: קִבּוּץ שְׂפָתַיִם ֻ

Quę quidem paruę motiones sępe numero transeunt in suas oppositas maiores: & econuerso maiores quandoq; in minores: quod tamen nō fit sine pulchrō & artificioso quodam ordine ut sępe notabimus: Ad hæc insuper notandum ꝙ in præscripta prima literarum combinatione: sola puncta mouent consonantem: literę autē uocales (ut grāmatici dicere consueuerunt) quiescunt: hoc est non proferuntur in propriis mīstris: sed in sola spiritus resident uarietate: ac proinde appellantur literę quietę: de qbus una cum litera he: Rabi Moyses kimhi in suo mahalak sic inquit.

ad excludendam prędictam earum in proferen
do ambiguitatem :reperta fuerunt puncta quę
cōbinata cum consonātibus: ac eisdem literis
uocalib⁹ pręscriptas uocales diffiniūt: qd' ut cla
rius perspiciatur: earum uocalium literaꝶ cum
una ex consonantibus: ac quinq; punctoꝶ gene
ribus cōbinationē subnectā: Quę est uidelicet
hoc est: ba/be/ bi/bo/bu/ בָּא בֵי בִי בוֹ בוּ
Quę combinantur sic: beth aleph camez: ba:
beth Iod sere be: beth Iod hirik bi: beth uau
holem: bo: beth uau surek: bu: hinc notanda
sunt nomina: & figurę principalium punctoꝶ:
quę sunt uidelicet.

Hoc est: camez magnum. קָמֵץ גָדוֹל׃
sere: uel camez paruum. צֵרֵי ׃ אוֹ קָמֵץ קָטָן ׃
hirik: holem: surek. חִירֶק . חוֹלֶם ׃ שׁוּרֶק ׃
Quę quidem puncta a gramaticis appellātur
motiones magnę ad differentiā תְּנוּעוֹת גְּדוֹלוֹת
motionum paruarum: תְּנוּעוֹת קְטַנּוֹת
quę sine adscriptione literarum uocalium effi
ciūt alias quinq; oppositas uocales breues: quę
sunt uidelicet.
hoc est: ba: be: bi: bo: bu: בַּ בֶּ בִּ בָּ בֻּ

hebraice linguę literę uocales non tamen tres tantum sunt earum uoces: sed quinq;. Nam aleph (vt diximus) exprimit id qd' alpha: & uau cum puncto surek exprimit latinam uocalē/u/cum pūcto holem uero id qd' omega. Item Iod cū sere exprimit e cum hirik autem/i/Antiquissi/mi enim patres hebręi inter huiusmodi cognatas uocalium uoces uidelicet/e/&/i/nec non & inter/o/&/u/quas omnes per duas tātum uocales Iod uidelicet: & uau exprimebant aūt sicut antiqui latini qui(teste donato in phor)propter cognationem /e/&/i/ non dubitauerunt here & heri dicere: mane & mani: uespere & uesperi: nullū faciebant discrimen. Aut certe(qd' pbabili' est) ex ipsa arte grāmatica quā hebręi דקדוק hoc est subtilē considerationē appellant: ac diuturna legendi consuetudine: earūdem uocalium uoces uariabant sicut & hoc fit tpe ab his qui aliquādiu: in hebraicis literis uersati sunt. Sed quia ea res non paruam rudibus ac nouitiis in lingua afferebat difficultatē per esdram & seniores(ut pleriq; omnes sentire uidentur) ad denotandum frequētissimas prescriptarum hebraicarum uocalium sincopationes: nec non &

& thau dagessatū: ꝙ lectio	לְתָיו דְגוּשָׁה שֶׁקְּרִיאָתָם
earum proxima.	קְרוֹבָה
Hoc est: post hæc at scito	אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דַּע
ꝙ uiginti & du	כִּי עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם
literę adhuc	הָאוֹתִיּוֹת עוֹד
diuiduntur in tres	מִתְחַלְּקוֹת לִשְׁלֹשָׁה
partes (sicut dixit)	חֲלָקִים כַּאֲשֶׁר אָמַר
auctor libri creationis:	בַּעַל סֵפֶר יְצִירָה
Viginti & duaꝝ literaꝝ	עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת
fundamētum tres matres:	יְסוֹד שָׁלֹשׁ אִמּוֹת
septem duplices: & duo	שֶׁבַע כְּפוּלוֹת וּשְׁתֵּים
decim simplices.	עֶשְׂרֵה פְּשׁוּטוֹת

¶His sic ad literam expositis: imprimis notandum ꝙ duę & viginti hebraicę literę ad huc diuiduntur in tres partes: videlicet in tres matres: septem duplices: & duodecim simplices. Item notandum ꝙ per tres matres: intelliguntur tres vocales: videlicet aleph/uau/& Iod. hain enim & heth non sunt proprię vocales: ex quo nunq̄ residet in sola spiritus prolatione: queadmodū tres matres. Sed suis semper innituntur instrumentis. Preterea annotandum ꝙ & si tres sint

His sic notatis: est insup diligēti⁹ animaduertendum: ꝙ non solum necesse est hebraicas literas in propriis vt dictum est instrumentis proferre. Sed est etiam pernecessariū vt in proferendo inter singuloꝝ instrumentorum literas: quę eaꝝ cognatione & vocis similitudine: facile coincidere possunt atq; confundi: clara & aperta fiat distinctio: sicut admonet Rabi Dauid Kimhi in suo michlol: ubi loquens deprolatione prędictarum hebraicarum literarum sic inquit.

Hoc est: opus est cauere	צריך להזהר
in ipsis: vt nō assimiletur	בהן שלא תדמה
Zain/samech/& samech/	הזין סמך והסמך
Zain/& nō alphin/hainin/	זין ולא אלפין
& non hainin/alphin/	עינין ולא עינין אלפין
& non hein/hethin/& nō	ולא האין חיתין ולא
hethin/hein/ & sic necesse	חיתין האין וכן צריך
hominē admonitū esse	אדם להזהר
ad diuidendū inter uau	ולהבדיל בין וו
ad beth raphatū: & inter	לבית רפה ובין
samech/ad zaddi/& inter	סמך לצדי ובין
chaph/& coph/& īter teth/	כף לקוף ובין טית

¶ Post hęc aũt nota: ꝙ litera samech interdum mutaẽ in zain: & zain rursus mutatur in zaddi qđ patet per idem uerbum יעלוס־יעלוז־יעלוץ hoc est lętabitur: & per alia consimilia.

Literę aũt labioꝝ: quarũ memoriale nomẽ בומף sunt quatuor: ex quibus beth et phe sunt & ipsę literę duplices (ut dicemus) ex quo cum puncto dages fortiter prolatę: altera earũ ualet geminatum b latinum: altera uero geminatum p: cum raphe uero q̃ lenissime deprom ptę: beth exprimit simplex b latinum: & phe aspiratum φ gręcum. Reliquę uero huiusce instrumenti literę: sunt mem: qđ semper ualet m: romanum: & uau qđ cum puncto surek in medio sonat/u/latinam uocalem: cum puncto uero holem desuper a latere dextro. idẽ uau sonat id qđ omega gręcum: ut dictũ est superius. cum aliis uero pũctis eadem litera uau plerũꝗ transit in/u/latinum cõsonans. Postremo annotandum ꝙ & pręscriptę labioꝝ literę interdum ratione cõis instrumẽti mutantur adinuicem: legimus enim מרק & פרק hoc est ius seu brodium & alia consimilia complura.

Literę aūt dentium: quarū memoriale nomē זסשרץ sunt(vt diximus(quinq;: ex quibus zain & Zaddi exprimunt id qđ zeta gręcū: differenter tamen: quia zain cum sit litera simplex leniter suauiterq; profertur. Zaddi vero cum sit litera duplex: quale est zeta apud gręcos: paulo fortius enūciatur: & videtur quasi sonare /s/t/in proferēdo ut ארץ. Litera aūt samech & sin cum puncto in sinistro latere: indifferenter exprimūt id qđ sigma gręcū: uł s romanū. Idē uero sin cū puncto in dextro latere: crassiori modo inter dētes profertur. Sola enim puncti mutatio uariat huiusce literę prolationem: quę quidē uarietas expressissime notatur in libro שופטים idest iudicum: ubi de huiusce literę sin prolatione sic habetur.

Hoc ē: & dixerūt ei: dic	וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֱמָר־
nūc sciboleth: hoc est spica.	נָא שִׁבֹּלֶת
et dixit siboleth.	וַיֹּאמֶר סִבֹּלֶת
Et non sciebat dicere sic:	וְלֹא יָכִין לְדַבֵּר כֵּן
et appręhēderunt eum	וַיֹּאחֲזוּ אוֹתוֹ
et iugulauerūt ipsum in	וַיִּשְׁחָטוּהוּ אֶל
transitu iordanis	מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן

adinuicē. Nām litera gimel quandoq; transit in caph legimus enim סגר & סכר hoc est clausit & rursus caph interdú mutat̃ in coph תכן & תקן hoc est composuit seu adaptauit: & his similia cõplura.

Literę aũt linguę: quarũ memoriale nomen דטלנת sunt (vt diximus) quinq; : ex quib9 daleth & thau sunt & ipsę literę duplices : ex quo cum puncto dages fortiter prolatę: altera earum exprimit duplex. d. latinum: altera vero duplex t : Cum raphe vero leniter suauiterq; depromptę: daleth valet simplex d latinũ: thau vero θ grecum aspiratũ. Reliquę vero huiusce instrumẽti literę sunt teth: lámed: & nun: quę & si sint literę simplices : tamen cum degessantur paulo fortius pferunt̃: & habentur pro: t/l/&/n/ romanis: postremó annotandum q Iam dicta ratione cõis instrumẽti: litera nun interdú trãsit in lámed: legimus enim נשכה & לשכה hoc est cu biculum: & litera teth quãdoq; transit in thau: dicimus enim & נתשת & נטשת hoc est diruisti & his similia cõplura.

Nam litera aleph interdũ trãſit in he: legimus enim אֲמֹן id eſt multitudo ſiue copia per aleph, & הָמֹן per he itẽ litera heth interdũ mutatur in aleph legimus enim וַאֲרֹמִים בְּמַרְכֻלְתֵּךְ hoc eſt & monilia in mercibus tuis: per aleph ꝓ חֲרוּזִים heth & alia his ſimilia complura.

Literę aũt palati quarũ memoriale nomen גִּיכַק ſunt vt diximus quatuor quarũ duę videlicet Gimel & caph ſunt literę duplices (vt dicemus) ex quo duplicẽ habẽt ſonũ. Vnde notandũ ꝙ cum hmõi literę in medio earũ retinẽt punctũ qđ dages appellant: tunc fortiter proferuntur: & altera earũ valet geminatũ. g. latinum: alterã verò geminatũ. c. Cum vero eędem literę virgũla ſuperſignantur raphe: q̃ leniter proferuntur: Et gimel quidẽ ſonat ſimplex. g. latinum: caph vero χ gręcum aſpiratũ. Reliquę autem huiuſce inſtrumẽti literę ſunt Iod quę valet Iota gręcum: & cum tranſit in conſonantem i latinum conſonans: Et litera caph quę habetur pro cappa gręco exiliter prolato. Postremò notã ꝙ ratione inſtrumẽti (vt diximus). & huiuſmodi palati literę interdum mutantur.

¶Literis itaq̧ sic(vt premittit̃)dispositis. Cõse
quẽs est vt eaꝝ potestatẽ paulo apertius ostẽda
mus: qđ haud planiori mõ fieri posse videt̃: q̃
singlis lr̃is ad singulos grecos aut latíos characte
res cõparatis. Quãobrẽ incipiẽtes a literis signa
tis in dictione אהחע quas hebrei gutturales: id
est aspiratas appellãt: dicimus: qđ litera aleph q̃
ex imo gutture nullo aliorum instrumẽtoꝝ ad
hibito ministerio: sed solo spiritu q̃ leniter ꝓfer
tur: idem valet qđ grecũ alpha ꝑsile. tenui spiri
tu signatũ. Litera itẽ hain q̃ eãdẽ fere cum aleph
habet ꝑtãtẽ: ex rumine gutturis denso deprõpta
hiatu: idẽ põt qđ latinũ aut grecũ alpha dasea
dẽso spiritu notatũ. Litera itẽ he que post aleph
ab eadẽ ima gutturis ꝑte q̃ leniter efflat̃: id fere
posse videtur: qđ grecũ epsilon cũ eadẽ ꝑsile te
nuis aspirationis nota. Litera itẽ heth que post lr̃
terã he: ex medio gutture fortiter enunciatur)vt
diuus inquit Hieronimus in libro hebraicaꝝ q̃
stionũ)duplicẽ aspirationẽ sonat. His sic se ha-
bẽtibus: insuper notandũ ꝙ cedẽ prescripte gut
turales litere ex quo eiusdẽ sunt instrumẽti inter
dũ trãsmutãtur adinuicẽ: sicut & reliqua oẽs &
aliorum instr̃orum litere(v tinfra noatbimus).

¶ Diuisio duarum & viginti hebraicarum literarum in quinq; plationes.

Hoc est: post hęc aũt scito	אחר הדברים האלה דע
ꝙ viginti & duę	כי עשרים ושתים
literę suprascrip/	האותיות הכתובות
tę diuiduntur	למעלה מתחלקות
in qnq; platiões: q̃tuor	לחמש מוצאות ארבע
ex ipsis sũt literę gutturis:	מהן אותיות הגרון
& signũ eaꝝ: ahah: & q̃tuor	וסמנן אחהע וארבע
ex ipsis literę palati:	מהן אותיות החיך
& signũ eaꝝ gihak: & qnq;	וסמנן גיכק וחמש
ex ipsis literę linguę	מהן אותיות הלשון
exeuntes per dentes:	היוצאות מבין השנים
& signũ eaꝝ datlenath:	וסמנן דטלנת
& quinq; ex ipsis literę	וחמש מהן אותיות
dentiũ: & signũ eaꝝ Zas	השנים וסמנן זס
seras: & q̃tuor ex ipsis	שרץ וארבע מהן
literę labiorum:	אותיות השפתים
& signũ eaꝝ bumaph	וסמנן בומף

Quę omnia vt commodius percipiantur in subsequenti disponemus figura.

phe פֵּא	ph ף	pe פֵּא	p פּ	hain עַיִן	h ע
coph קוֹף	k ק	zaddi צַדִּי	z ץ	zaddi צַדִּי	z צ
thau תָּיו	th ת	ſin שִׁין	ſ שׁ	res רֵישׁ	r ר

Dico autem numero: quia earum figurę qũinq; conſonantibus videlicet Caph: mem: nun: pę: & Zaddi geminatis: efficiũtur viginti ſeptem: Vnde notãdũ ꝙ quęlibet pręſcripta rum quinq; hebraicarum literarum ſub eodẽ nomine: eadẽq; poteſtate: geminis depingitur figuris: quę ſola poſitione inter ſe differunt. Nam primę earum figurę in principio & in medio dictionum ſolum locari ſolent: & nunꝙ in fine: Vltimę vero econuerſo in fine tãtum reperiũtur poſitę: pręterꝙ in vno ſignatiſſimo Iſaię prophetę verbo videlicet לְםַרְבֵּה hoc eſt: ad multiplicãdũ imperium: הַמִּשְׂרָה in quo nõ ſine magno myſterio mire & noue mem finalẽ dictionem inchoat.

Agathii guidaceri Rocchensis Hebraicę linguę grāmaticę institutiones

De diuisione literaꝝ liber primus.

Hoc est: literę linguę	אוֹתִיּוֹת לְשׁוֹן
Sanctę sunt viginti	הַקּוֹדֶשׁ הֵן עֶשְׂרִים
& duę nūero videlicet	וּשְׁתַּיִם בְּמִסְפָּר דְּהַיְינוּ

Gimel	g	beth	b	Aleph	a
גִּימֶל	ג	בֵּית	ב	אָלֶף	א
uau	u	he	h	daleth	d
וָו	ו	הֵא	ה	דָּלֶת	ד
teth	t	heth	hh	zain	z
טֵית	ט	חֵית	ח	זַיִן	ז
caph		caph	c	iod	i
כַּף	ך	כַּף	כ	יוֹד	י
mem	m	mem	m	lamed	l
מֵם	ם	מֵם	מ	לָמֶד	ל
sammech	s	nun	n	nun	n
סָמֶךְ	ס	נוּן	ן	נוּן	נ